

Gonda Zsuzsa – Hollóy Zsolt – Juhász Milán – Torbágyi Laura

A szóbeli kommunikáció vizsgálata a felsőoktatásban a RED-mérőeszközzel

A felsőoktatásban megvalósuló szóbeli kommunikáció kutatása kiemelt jelentőségű, hiszen hozzájárul a pedagógiai diskurzusok mélyebb megértéséhez és a szakmai kommunikáció fejlesztéséhez. A tanulmány célja, hogy egy olyan mérőeszközt mutasson be, amelynek a segítségével megvizsgálhatók a felsőoktatásban zajló tantermi kommunikáció sajátosságai, különböző szakmai tevékenységei és módszerei. A szerzők egy olyan mérőeszközt készítettek, amely nemcsak arra alkalmas, hogy rögzítse az osztálytermi kommunikáció nyelvhasználatát, hanem arra is, hogy a folyamat résztvevői reflektálhassanak a saját kommunikációjukra, és ezáltal fejlődési területeket jelölhessenek ki saját maguk számára a szakmai nyelvhasználatban. A tanulmány a RED (reflektív diskurzuselemzés) elnevezésű mérőeszköz kidolgozásának elméleti hátterét, összeállításának és alkalmazásának a lépéseit foglalja össze. A mérőeszköz különböző típusú, a felsőoktatásban zajló kommunikációs tevékenységek videófelvételeinek elemzésére és az ezekhez kapcsolódó önértékelésre épül, oktatók és hallgatók bevonásával. Ennek megfelelően a RED-mérőeszköz kidolgozásának kutatómódszertani és elméleti hátterét a diskurzuselemzés és a tanórákutató adja, a mérőeszköz alkalmazását pedig a civil nyelvészeti kutatásokra jellemző szemléletmód határozza meg. A mérőeszköz eredményei a kutatásban és a gyakorlati alkalmazásban is jól hasznosíthatók, mivel a videófelvételeken azonosított egyéni kommunikációs sajátosságok és nehézségek, valamint a szakmai reflexiókban megfogalmazott irányok alapot nyújthatnak különböző elemzések elvégzéséhez, valamint fejlesztő tananyagok és kurzusok célirányos kialakításához.

Bevezetés

A korábbi kutatások, amelyek alapvetően a középfokú oktatásban zajlottak, bebizonyították, hogy az osztálytermi diskurzus jellemzői befolyásolják a tanóra hatékonyságát, az osztálytermi kommunikáció minősége jelentős hatást gyakorol a hallgatók megértési stratégiáira, aktivitására és motivációjára (Cazden 2001; Antalné Szabó 2006; Walsh 2006; Király 2017; Asztalos 2022), ezért a felsőoktatásban is érdemes vizsgálni, hogy milyen sajátosságai vannak az oktatók és a hallgatók közötti kommunikációnak. A kutatócsoport által végzett rapid review rámutatott arra, hogy kevés empirikus kutatás foglalkozik azzal, miként valósul meg a kommunikáció a felsőoktatási tanórákon, illetve egyéb felsőoktatási tanulási-tanítási szituációban, például konzultációkon. Korlátozott információ áll rendelkezésre arról, hogyan instruálnak az oktatók, miként kérdeznek, hogyan adnak visszajelzést, hogyan épülnek fel a hallgatói hozzászólások, illetve milyen interakciós minták járulnak hozzá a tanulási-tanítási folyamat hatékonyságához (Juhász et al. 2025).

Az ELTE Digitális Oktatásfejlesztési Kompetencia Központjának keretében működő Nyelvhasználat felsőfokon ernyőprojekt az egyetemi oktatás és tanulás minőségének a növelését tűzte ki célul a szakmai kommunikáció fejlesztésével. Az ernyőprojektben belül több kutatócsoport is működik, a jelen dolgozat a felsőoktatásban zajló tanár-diák(ok), illetve oktató-hallgató(k) közötti szóbeli szakmai kommunikáció vizsgálatával és fejlesztésével foglalkozó társprojekt munkáját mutatja be (Gonda et al. 2025).

A szóbeli szakmai kommunikáció vizsgálatával és fejlesztésével foglalkozó társprojekt céljai a következők:

- a felsőoktatás tanulási-tanítási színterein zajló szóbeli kommunikációval kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalom feltárása;
- a felsőoktatás tanulási-tanítási színterein zajló szóbeli kommunikáció vizsgálatára alkalmas mérőeszköz kidolgozása és a kommunikációs tevékenységek vizsgálata diskurzuselemzési szempontok alapján;
- az oktatók és a hallgatók szóbeli kommunikációjának a fejlesztésére alkalmas digitális tananyagok kidolgozása, a tananyagok alkalmazása online workshopokon.

A tanulmány a felsoroltak közül a szóbeli szakmai kommunikáció vizsgálatára készült mérőeszközt mutatja be, főként az elméleti és kutatómódszertani háttérre, valamint a mérőeszköz alkalmazásának a folyamatára fókuszálva. A dolgozat záró szakasza ismerteti a mérőeszköz egyéb felhasználási és hasznosulási lehetőségeit. A terület vizsgálata hozzájárulhat a kurzusok és szakmai kommunikációs szituációk tudatosabb és hatékonyabb megtervezéséhez, a tanárképzés fejlesztéséhez, valamint az online és a jelenléti szakmai interakciók támogatásához.

Elméleti háttér

A felsőoktatásban megvalósuló szóbeli kommunikáció kutatása kiemelt jelentőségű, hiszen hozzájárul a pedagógiai diskurzusok mélyebb megértéséhez és a szakmai kommunikáció fejlesztéséhez (Keszy-Harmath 2018). A RED (reflektív diskurzuselemzés) elnevezésű mérőeszköz célja a felsőoktatási intézmények tanulási-tanítási folyamataiban zajló szóbeli szakmai kommunikáció sajátosságainak a feltárása. A mérőeszköz különböző típusú kommunikációs tevékenységek videófelvételeinek elemzésére és az ezekhez kapcsolódó önértékelésre épül, oktatók és hallgatók bevonásával. Ennek megfelelően a RED-mérőeszköz kidolgozásának kutatómódszertani és elméleti háttérét a diskurzuselemzés és a tanórakutatás adja (Cazden 2001; Antalné Szabó 2006; Walsh 2006), a mérőeszköz alkalmazását pedig a civil nyelvészeti kutatásokra jellemző szemléletmód határozza meg (Golumbic et al. 2017; Rymes 2020).

A diskurzuselemzés nemcsak mint elméleti háttér, hanem mint kvalitatív kutatási módszer is alkalmas a felsőoktatás különböző módszereihez kapcsolódó jellemző nyelvhasználat vizsgálatára és fejlesztésére, mivel lehetővé teszi a tanítási-tanulási folyamatban megjelenő nyelvi és interakciós mintázatok komplex, kontextusérzékeny feltárását. A módszer további előnye, hogy az egyetemi órák kommunikációját társas cselekvésként értelmezi, amelyet meghatároznak az adott tudományterület nyelvhasználati normái (Gee 2005; Hyland 2009). A diskurzuselemzés módszerével leírható például, hogy miként konstruálódik a tudás, a szakmaiság és a hatalmi viszonyok rendszere az interakciók során; milyen mintázat jellemzi a különböző kommunikációs tevékenységeket, módszereket; jellemzően hogyan zajlik a szóátadás-szóátvétel folyamata; milyen megnyilatkozásokat tartalmaz az oktatói beszéd (Sinclair–Coulthard 1975; Cazden 2001; Heritage 2005; Pléh 2012; Antalné Szabó 2015).

A diskurzuselemzés alapvetően autentikus nyelvhasználati adatokkal dolgozik (ten Have 2007). Ezeket az adatokat az osztálytermi diskurzus vizsgálatokor, a felsőoktatásban is, jellemzően hang-, illetve videófelvétel segítségével rögzítik (Antalné Szabó 2006; Király 2017; Asztalos 2022). Az adatok rögzítését a transzkripció, azaz a lejegyzés követi, amely lehetővé teszi a szisztematikus elemzést (Antalné Szabó 2015). Ezután a kutatók szegmentálják és annotálják a lejegyzett adatokat, vagyis részekre bontják a diskurzuselemzés mikro- vagy makroszerkezeti egységeinek megfelelően (például szekvencia, szomszédsági pár, forduló, megnyilatkozás), és kódokkal látják el őket (Pléh 2012; Asztalos 2022; Hollóy 2025a). A kódok teszik lehetővé az elemzés utolsó lépésének a megvalósítását, az adatok értelmezését és a következtetések megfogalmazását.

Az osztálytermi diskurzus elemzése szorosan kapcsolódik a tanórakutatáshoz, hiszen a tanórákon zajló nyelvhasználatot vizsgálja. A tanórákon alkalmazott különböző módszerek befolyásolhatják az osztálytermi diskurzus sajátosságait, például a tanári és a tanulói beszédidőt vagy éppen a tanári és a tanulói beszédfordulók

számát (Asztalos 2022). A következőkben azokat a főbb tanórákutatási eredményeket mutatjuk be röviden, amelyek a felsőoktatásban leginkább vizsgált kommunikációs helyzetek, illetve módszerek alkalmazásának a nyelvhasználati sajátosságaira vonatkoznak, és amely módszerek a mérőeszközben is a vizsgálat tárgyát képezik. A felsőoktatás jellemző módszerei közül a vizsgálat elsősorban a tanári előadást, a hallgatói kiselőadást és a mikrotanítást helyezte a középpontba. A módszerek nyelvhasználati sajátosságaira vonatkozó rövid összegzések egy 821 szakirodalmi tételből kiinduló, a rapid review módszerével végzett vizsgálaton alapulnak (Juhász et al. 2025). Az összegzések jól tükrözik, hogy milyen kommunikációs sajátosságokat tartanak leginkább meghatározónak a szerzők a felsőoktatásbeli szóbeli szakmai kommunikációban. A rapid review során feltárt jellemző módszerek a mérőeszközben kiegészültek a szakmai konzultációval, amely szintén sajátos kommunikációs tevékenysége a felsőoktatásnak.

A tanári előadások vizsgálatában az interakció és a beszédtechnika kiemelt szerepet kapott. Az interakció lehetővé teszi a hallgatók bevonását a diskurzusba, amelynek segítségével az oktató nemcsak az érthetőséget, hanem a motivációt is növelheti (Juhász et al. 2025). Az interakció kialakítására alkalmas módszer lehet például a történetmesélés, a vizualizáció, az interaktív elemek beépítése (Weiss 1990). A tanári előadás további meghatározó eleme a gördülékeny nyelvhasználat, a hatékony kérdezőtechnika és a minőségi visszacsatolás, amelyek nélkülözhetetlenek a sikeres szóbeli kommunikációhoz (Sahranavard–Du 2022).

A hallgatói kiselőadások nem pusztán a tudományos tartalom közvetítését szolgálják, hanem a retorikai és nyelvi kompetenciák fejlesztését is (Veljanovszki 2010, Juhász et al. 2025). Az a hallgatói előadás lehet sikeres, amelyiknek rövid, tömör, közérthető a nyelvhasználata, tartalmaz figyelemfelkeltő nyitómondatot, és tudatosan alkalmazza a vizuális eszközöket. A hallgatói kiselőadásnál, a tanári előadáshoz hasonlóan, a hallgatóság bevonása és a figyelem fenntartása interaktív elemekkel és narratív struktúrákkal érhető el (Hyland–Zou 2022). A tanári és a hallgatói előadások magukba foglalhatnak megbeszélésre épülő, interaktív epizódokat is, amelyek kialakításában meghatározó szerepe van a fatikus nyelvi elemeknek, a kapcsolatteremtő és -fenntartó nyelvi cselekvéseknek (például megszólítások, diskurzusjelölők) (Hollóy 2025b). A 2020-ban bevezetett digitális oktatás azonban a már felsorolt sikertényezőkhöz képest is új kihívások elé állította a szóbeli előadás gyakorlatát mind oktatói, mind hallgatói szempontból. Dobos és Vigh-Szabó (2022) vizsgálatai szerint az online előadások során a nonverbális jelek korlátozott jelenléte, a technológiai kompetenciák eltérései és a hallgatói motiváció csökkenése nehezítik a hatékony kommunikációt. Ennek ellenére tapasztalható, hogy bizonyos típusú kommunikációs műfajok mégis az online térben maradtak, akár a képzés formája (például levelező), tartalma (például digitális eszközök alkalmazása) vagy műfaja (például konzultáció) miatt.

A mikrotanítás a felsőoktatáson belül a tanárképzés egyik speciális módszere (Juhász et al. 2025). Olyan direkt típusú tapasztalatszerzés, amely mesterségesen teremtett helyzetben zajlik, és a hallgatók számára lehetőséget biztosít arra, hogy tanári szerepben próbálhassák ki magukat (Richards–Crookes 1988: 15; Pintér 2011; Balogh 2016). A mikrotanítás során a hallgatók lehetőséget kapnak arra, hogy biztonságos, oktatói szupervízióval támogatott környezetben, hallgatótársaikkal együttműködve próbálják ki a tanítási készségeiket. Ugyanakkor a mikrotanítás csak közvetetten készít fel a valódi tanórai helyzetekre. A hallgatótársaknak tartott mikrotanítás és a tényleges tanítási gyakorlat közötti átmenet a hallgatókban gyakran feszültséget kelt, és az önreflexió is nehézkessé válhat, különösen a folyamatos oktatói és társas visszajelzés hiányában (Balogh 2016). Az önreflexiót kiemelten támogatja, ha a mikrotanításról videófelvételek készülnek, amelyek lehetőséget biztosítanak az azonnali visszajelzésre mind a hallgató, mind társaik számára, és az elemzéshez az oktató további szempontokat jelöl ki (Melisné Nagy 2014).

A felsőoktatásban sajátos kommunikációs tevékenység és módszer a szakmai konzultáció, amely jellemzően kétszemélyes formában zajlik oktató és hallgató között jelenléti vagy online módon. A szakmai konzultáció elsődleges célja egy kutatás támogatása és valamilyen tudományos munka (például szeminárium, szakdolgozat, TDK-dolgozat) megírásának a segítése, de egyben hatással van a hallgató motivációjára,

fejleszti az autonóm tanulást, és támogatja a tudományos identitás kialakítását is (Rási 2023). A szakirodalom elsősorban a szakdolgozati témavezetéshez kapcsolódó szakmai konzultációkat részletezi, amelyeknek a kommunikáció szempontjából szerves részét képezik az értékelő és a visszajelző megnyilatkozások, az irányító kérdések és javaslatok, a metadiszkurzív elemek, valamint a hallgató szakmai identitását formáló kommunikációs stratégiák (Kamler–Thomson 2006; Hyland 2009; Rási 2023).

A RED-mérőeszköz kialakításában és alkalmazásában a diskurzuselemzés és a tanórákutató módszertana, valamint eredményei mellett a civil nyelvészeti kutatásokra jellemző szemléletmódot érvényesítettük. Mivel a diskurzuselemzés módszertanának megfelelően a kutatás célja a felsőoktatási kommunikációs tevékenységek, illetve módszerek autentikus nyelvhasználatának a vizsgálata, ezért olyan adatokra volt szükség, amelyek a felsőoktatási kommunikációs színtér valódi szereplőitől származnak. A civil nyelvészeti kutatásokban az adott szakterületen laikusnak számító is aktívan részt vesznek a kutatási folyamatban az adatfelvételtől egészen az eredmények értelmezéséig (Rymes 2020). A RED-mérőeszköz ezért úgy dolgoztuk ki, hogy a felsőoktatásban részt vevő oktatók és hallgatók tudományterületüktől függetlenül tudják alkalmazni a felsőoktatásbeli módszerek szóbeli kommunikációjának a vizsgálatára az adatok rögzítésétől a lejegyzésen, a szegmentáláson és az annotáláson át a következtetések levonásáig (Rymes 2020). A civilkutatási szemléletmódot érvényesítő vizsgálatok egyik további előnye, hogy növelik a résztvevők tudatosságát az adott témában; a kutatásban való részvétel így már önmagában is fontos lépést jelent a tudatos és hatékony kommunikáció kialakítása felé (Golumbic et al. 2017).

A RED-mérőeszköz

A RED-mérőeszköz célja, hogy az oktató-hallgató interakciók nyelvhasználatát vizsgálja olyan kommunikációs tevékenységekben, illetve módszerekben, amelyek kimondottan a felsőoktatás tanítási-tanulási folyamataiban jelennek meg. A mérőeszköz alkalmazása a teljes kutatási folyamat megvalósításában támogatja a résztvevőket, akik először videófelvételt készítenek kommunikációs tevékenységeikről, majd a videófelvételek nyelvi kommunikációját meghatározott kódrendszer szerint lejegyzik, a lejegyzés alapján pedig szakmai reflexiót fogalmaznak meg (Gonda et al. 2025). A mérőeszközt oktatók és hallgatók egyaránt alkalmazhatják a saját szakmai kommunikációjuk megfigyelésére, elemzésére és fejlesztésére.

A mérőeszköz három elemből áll: egy tájékoztatóból, egy sablonból és egy diskurzuselemzési fogalomtárból. A *Tájékoztató* összefoglalja a vizsgálattal kapcsolatos legfontosabb információkat. Mivel a résztvevők civil kutatóként vannak jelen a folyamatban, ezért ismerniük kell a vizsgálat célját, főbb kérdéseit, módszerét, a videófelvételek kódolásának módját és szempontjait, valamint a szakmai reflexió elkészítésével kapcsolatos információkat. A vizsgálat célja a szakmai kommunikáció egyéni sajátosságainak a feltárása különböző típusú szakmai kommunikációs tevékenységek videófelvételeinek az elemzésével és önértékelésével (Gonda et al. 2025).

A vizsgálat főbb kérdései:

- (1) Hogyan jellemezhető a különböző kommunikációs tevékenységekhez, módszerekhez kapcsolódó szakmai kommunikáció?
- (2) Milyen egyéni beszéd-sajátosságok jellemzik az oktatói/hallgatói szakmai kommunikációt?

A vizsgálatban részt vevő oktatók és hallgatók szabadon dönthetnek arról, hogy milyen típusú kommunikációs tevékenységet szeretnének rögzíteni. Az oktatók választhatnak a tanári előadás, a szemináriumi munka (megbeszélés) és az egyéni szakmai konzultáció közül. A hallgatók a mikrotanítás (jellemzően tanárszakos hallgatók), a tanulói kiselőadás vagy az egyéni konzultáció nyelvhasználati jellemzőit vizsgálhatják a mérőeszköz segítségével. A résztvevőknek egy 15-20 perces jelenetet kell rögzíteniük.

A Tájékoztató dokumentum bemutatása

A *Tájékoztató* ismerteti az elkészült videófelvételek lejegyzett változatának a kódolását is. A videófelvételek lejegyzése és kódolása a BUSZI (Budapesti Szociolingvisztikai Interjú) által használt lejegyzési mód egyszerűsített és szűkített változata. A videófelvételek lejegyzéséhez alkalmazandó kódok a következők (Antalné Szabó 2015: 65):

- „T = tanár;
- D = diák;
- [xxx] = a tanár és a diákok tevékenységének, a nem nyelvi jeleknek a leírása;
- [...] = nagyobb (2 másodpercnél hosszabb) szünet;
- [√] = technikai okok miatt érthetetlen közlés;
- [?] = bizonytalan a közlés tartalma;
- * = félbeszakítás, párhuzamos beszéd;
- <K> = kérdés;
- <U> = utasítás;
- <É> = értékelés;
- <M> = magyarázat;
- <F> = fatikus elem;
- <X> = egyéb választott kód.”

A résztvevőknek a kódrendszer jeleinek az elsajátítása mellett a kódolási folyamat megkezdése előtt diskurzuselemzési szempontokat is ki kell jelölniük, amelyek később a szakmai reflexió alapjául szolgálnak. A videófelvételre kiválasztott kommunikációs tevékenység jelentősen befolyásolja, hogy mely elemzési szempontok alkalmazhatók hatékonyan egy adott felvétel vizsgálatakor. A szakmai reflexió elkészítéséhez három különböző szempont kiválasztása szükséges; a kutatásban részt vevők a videófelvételek lejegyzését követően az alábbi szempontok közül választhatnak (Antalné Szabó 2013: 14):

- „a tanári és a tanulói beszédfordulók vizsgálata;
- a tanári és a tanulói beszéd aránya;
- a tanári és a tanulói kommunikációt kezdeményező megnyilatkozások aránya;
- a beszédfordulók felépítése;
- a szóátadások formái (verbális, nonverbális stb.);
- a kommunikáció nem nyelvi jelei (gesztusok, mimika, távolságtartás, testtartás, egyéb mozgások stb.);
- a beszéd zenei eszközei (hangerő, hangsúly, hanglejtés, beszéddallam, szünettartás, tempó, hangfekvés, hangszín stb.);
- a tanári megnyilatkozások egyes típusainak a jellemzői;
- a kérdező/felszólító/magyarázó/értékelő stb. megnyilatkozások sajátosságai;
- a tanári kérdések típusai (nyitott, zárt végű kérdések stb.);
- az instrukciók jellemzői (szórend, terjedelem, tevékenységjelző szók stb.);
- a szünettartás funkciói;
- az ismétlések és a halmozások fajtái és forrásai;
- a fatikus (kapcsolatteremtő, -tartó és -záró) elemek sajátosságai;
- a tanári magyarázat terjedelme, felépítése, szakszóhasználata stb.;

- a tanári és a tanulói beszéd összefüggései.”

A *Tájékoztató* továbbá részletesen ír a folyamat végén készítendő szakmai reflexió jellemzőiről is, amelyet a három kiválasztott diskurzuselemzési szempont alapján készítenek el a résztvevők. A szakmai reflexió olyan szövegműfaj, amelyben az elemzés eredményei mellett megjelennek a résztvevők személyes benyomásai, tapasztalatai is (Hatton–Smith 1995; Ryan 2011). A szakmai reflexió célja a résztvevők saját kommunikációs tevékenységeinek a tudatosítása, valamint az erősségek és a fejlesztendő területek azonosítása (Gonda 2023). Minden résztvevő 4500–5000 karakteres reflektív elemzést készít a videóra rögzített kommunikációs tevékenységeiről. A *Tájékoztató* tartalmazza a szakmai reflexió szerkezeti felépítésével és tartalmával kapcsolatos elvárásokat is:

- Bevezetés: a résztvevő bemutatja, hogy milyen kommunikációs tevékenységet fog elemezni, meghatározza és indokolja a kiválasztott három elemzési szempontot, megfogalmazza előzetes elvárásait az elemzés eredményeivel kapcsolatban.
- Elemzési kérdések: a résztvevő az elemzési szempontok alapján megfogalmaz három elemzési kérdést, amelyre választ szeretne kapni a szakmai reflexió megírása során.
- Elemzési eredmények: a résztvevő a kiválasztott szempontok alapján közli az elemzés eredményeit, az eredményeknél minden esetben vizsgálja a szóbeli tevékenységek időtartamát, számadatokkal is igazolja az elemzési szempontokhoz tartozó nyelvi tevékenységeket (például: arány, darabszám), a vizsgált nyelvi tevékenységre példákat is ad a videófelvételtől.
- Következtetések: a résztvevő megfogalmazza az eredményekből levonható következtetéseket, válaszol az elemzési kérdésekre.
- Összegzés: a résztvevő reagál a reflexió elején megfogalmazott előzetes elvárásaira, az elemzési eredmények alapján értékeli a saját kommunikációját: megerősíti a hatékony elemeket, kijelöli a fejlődési területeket; az eredményeket tapasztalataival, érzéseivel is kiegészíti; további elemzési szempontokat jelöl ki saját maga számára.

A Diskurzuselemzési fogalomtár

A kódolási folyamatban, az elemzési szempontok kiválasztásában és a reflexió szakmai nyelvhasználatának alakításában a projekt kutatói kétféleképpen nyújtanak segítséget a civil kutatóknak. A civil kutatók online vagy jelenléti konzultációkon vehetnek részt, amelyeken elsajátíthatják a diskurzuselemzés módszertani alapjait, emellett rendelkezésükre áll a mérőeszköz részét képező *Diskurzuselemzési fogalomtár*. A *Diskurzuselemzési fogalomtár*ban összesen 16 fogalommagyarázat és egy 13 tételből álló irodalomjegyzék szerepel. A fogalomtár közérthető magyarázatokkal szemlélteti a vizsgálati szempontok között szereplő alapvető fogalmakat, például: *diskurzus*, *beszédforduló*, *szomszédsági pár*, *szekvencia*, *megnyilatkozás* stb. Az irodalomjegyzék pedig a fogalomtár elkészítésében felhasznált és további információkat tartalmazó alapvető diskurzuselemzési szakirodalmakat sorolja fel.

Az alkalmazás során használt Sablon

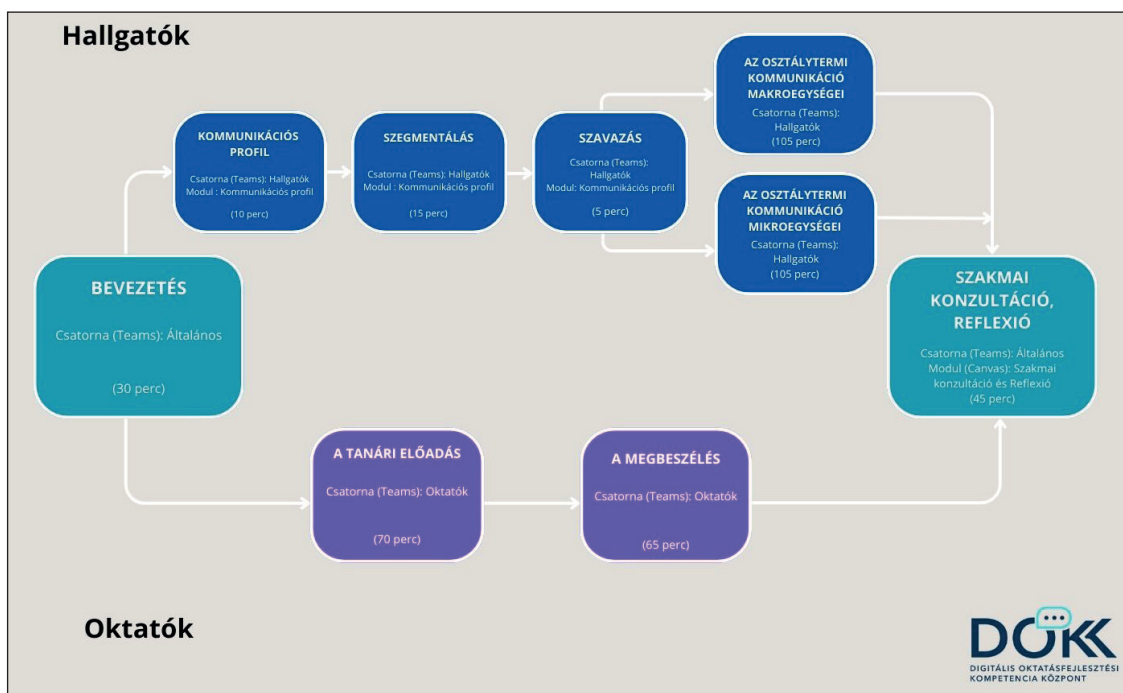
A mérőeszköz harmadik eleme egy *Sablon*, amelyen a további módszertani és diskurzuselemzési vizsgálatokhoz szükséges alapadatokat kell megadniuk a civil kutatóknak a videófelvételekkel kapcsolatban: a felvételt készítő nemét, korát, tanítási tapasztalatát, szerepkörét (oktató/hallgató); a kommunikációs tevékenység típusát; a választott diskurzuselemzési szempontokat; a videófelvétel témáját, időtartamát és a felvételen szereplők létszámát. A kutatás résztvevői a *Sablonba* illesztik be a felvételekről készült lejegyzéseiket és szakmai reflexióikat, majd a dokumentumot eljuttatják a kutatás vezetőjéhez, aki további elemzéseket végez a beérkezett adatokkal.

A mérőeszköz alkalmazása és hasznosulása

A RED-mérőeszköz kutatási, fejlesztési és oktatási területen is jól alkalmazható a felsőoktatásban. A kutatás során rögzített videófelvevételek és a szöveges szakmai reflexiók együtteséből létrehozott korpusz több nézőpontú elemzést tesz lehetővé. Megvalósulhat többek között:

- a civil kutatók kommunikációs tudatosságának a vizsgálata, a projekt kutatói és a civil kutatók által végzett elemzések összehasonlítása módszertani és diskurzuselemzési szempontból;
- a videófelvevételek további diskurzuselemzési vizsgálata a különböző diskurzustípusok és az egyéni beszéd-sajátosságok szerint a projekt kutatói által;
- a civil kutatók szakmai reflexióinak részletes elemzése szerkezeti, tartalmi és nyelvi szempontból a projekt kutatói által.

A mérőeszköz eredményei a gyakorlati alkalmazásban is jól hasznosíthatók, mivel a videófelvevételeken azonosított egyéni kommunikációs sajátosságok és nehézségek, valamint a szakmai reflexiókban megfogalmazott irányok alapot nyújthatnak különböző fejlesztő tananyagok és kurzusok célirányos kialakításához. A RED-mérőeszköz eredményeit felhasználva fejlesztettük a *Szóban az egyetemen – Kommunikációs stratégiák oktatóknak és hallgatóknak* című ötórás online képzést, amelynek célja a felsőoktatásbeli szakmai kommunikáció tudatosítása, a tanári beszéd fejlesztése, az oktató-hallgató interakciók hatékonyságának a növelése. A kurzus több szempontból is innovatív, hiszen a képzésen az oktatók és a hallgatók közös tanulási térben jelennek meg, a képzés digitális környezetben zajlik (Papp-Danka 2014), kutatásalapú adatokkal segíti a gyakorlati feladatokat (Csapó 2015), és személyre szabható tanulási utakat is tartalmaz. A képzés szerkezetét ábrázolja az 1. ábra, amelyen jól látható, hogy az oktatói és hallgatói közös tevékenységeket követően két útvonal nyílik meg a résztvevők számára. Az egyik útvonalon az oktatók, a másikon a hallgatók haladhatnak tovább. A képzésben a hallgatók számára még egy elágazási lehetőség szerepel, amikor választhatnak, hogy az osztálytermi kommunikáció mikro- vagy makroszerkezeti egységeivel szeretnének foglalkozni. A foglalkozást ismét egy közös szakasz zárja, amelyben az oktatók és a hallgatók a szakmai konzultációval kapcsolatos feladatokat végeznek el.

1. ábra

A Szóban az egyetemen – Kommunikációs stratégiák oktatóknak és hallgatóknak képzés szerkezete

A mérőeszköz az oktatási folyamatban is alkalmazható, beépíthető kurzusokba, tréningekbe és workshopokba, ahol támogatja az önreflexiót és a tudatos nyelvhasználat kialakítását. A mérőeszköz segítségével a kommunikációt fejlesztő kurzusokon megvalósítható a kutatásalapú tanulás. A kutatásalapú tanulás olyan tanulásszervezési megközelítés, amelyben a tanulók aktívan részt vesznek a tudásalkotás folyamatában: kérdeznek, problémát vizsgálnak, adatot gyűjtenek, elemzést végeznek, következtetnek; vagyis kutatóként viselkednek (Nagy 2010). A RED-mérőeszköz a strukturált típusú kutatás megvalósítását támogatja a kutatásalapú tanulásban, amikor a tanár jelöli ki a problémát, és határozza meg a vizsgálati eljárást (Nagy 2010; Molnár et al. 2017). A bemutatott mérőeszköz alkalmazása a felsőoktatásban, azon belül is a tanárképzésben számos pedagóguskompetencia fejlesztésére alkalmas (Kunter et al. 2013; Brew–Saunders 2020; Schröder et al. 2025). A tanítási helyzetek tudatos elemzése fejleszti a kritikai gondolkodást és a problémamegoldást, a saját tanítási gyakorlat értékelése és fejlesztése hozzájárul a reflektív gondolkodás erősítéséhez; a kutatási eredmények értelmezése és alkalmazása pedig a tudományos szemlélet kialakításában segít. További területekre is fejlesztő hatással lehet, például az adatalapú döntéshozatalra vagy az innovációs készségre.

Eredményesen alkalmazhatók az oktatásban és a tanári kommunikáció fejlesztésében a RED-mérőeszköz használata során rögzített videófelvételekből készült montázsok, amelyek különböző szempontok alapján szemléltetik az egyes módszereket, kommunikációs tevékenységeket, diskurzuselemzési szempontokat. A projekt keretében összesen hét videómontázs készült: ezek közül kettő a hallgatók, öt pedig az oktatók által készített videófelvételeket dolgozza fel. A videómontázsok 15–20 percesek, és egy-egy montázs több videórészletet is tartalmaz. A videómontázsok például a következő nyelvi-kommunikációs jelenségeket szemléltetik: a konzultáció, a tanári előadás, a megbeszélés szerkezeti egységeit, a tanári és a tanulói beszédfordulók sajátosságait, a különböző megnyilatkozástípusok jellemzőit, valamint a tanári kommunikáció nem nyelvi jeleit.

Összegzés

Az osztálytermi kommunikáció meghatározó szerepet játszik a tanulási-tanítási folyamatban, ezért a felsőoktatásban is jelentős szerepe van (Cazden 2001; Antalné Szabó 2006; Walsh 2006; Király 2017; Asztalos 2022). A vizsgálatban a felsőoktatásban zajló osztálytermi kommunikáció, illetve különböző, a felsőoktatásra jellemző kommunikációs tevékenységek nyelvhasználatának az elemzése a kijelölt cél. A projektben a diskurzuselemzés és a tanórákutatás módszertana, eredményei mellett a civil nyelvészeti kutatásokra jellemző szemléletmód érvényesült, hogy a felsőoktatás autentikus szereplőitől származó adatok feldolgozására legyen lehetőség. Az adatgyűjtés céljából jött létre a RED-mérőeszköz, amelynek a segítségével nemcsak a kommunikációs tevékenységek diskurzussajátosságai, de a szereplők nyelvhasználati jellemzői és a saját kommunikációjukra megfogalmazott reflexiói is feltárhatók. Ennek megfelelően a vizsgálat adatai kutatási, fejlesztési és oktatási szempontból is hasznosíthatók.

A RED-mérőeszköz elsősorban a felsőoktatás színvonalának a javításában, azon belül is az oktatók szakmai kommunikációjának a fejlesztésében segít. Kiemelten hasznosítható a tanárképzés területén, ahol nemcsak az oktatók, hanem a hallgatók szakmai kommunikációjának a tudatosításában és fejlesztésében is alkalmazható. A mérőeszköz nem kapcsolódik kijelölt egyetemi kurzusokhoz, ezért más felsőoktatási intézményekben is alkalmazható. Továbbá minden olyan szakmaterületen jól hasznosítható, ahol központi szerepet játszik a tudatos, felkészült és hiteles szakmai kommunikáció. A szakmai kommunikáció fejlődése hozzájárulhat az oktatás minőségének a javulásához, a motiváció növekedéséhez és a lemorzsolódás csökkentéséhez egyaránt.

A tanulmány a 2022–1.1.1-KK-2022–00003 projekt keretében a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a 2022-1.1.1.-KK-2022 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Irodalom

- Antalné Szabó Ágnes 2006. *A tanári beszéd empirikus kutatások tükrében*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 226. Budapest.
- Antalné Szabó Ágnes 2013. A tanuláslapú anyanyelvi nevelés. *Anyanyelv-pedagógia* 6(4): 1–17. <https://doi.org/10.21030/anyp.2013.4.1>
- Antalné Szabó Ágnes 2015. Osztálytermi kommunikáció. In: Antalné Szabó Ágnes – Raácz Judit – Veszelszki Ágnes (szerk.) *Mozaikok a magyar nyelvről és a nyelvhasználatról*. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest. 55–68.
- Asztalos Anikó 2022. *A tanuló beszéd az osztálytermi diskurzusban*. Akadémiai Kiadó. Budapest. <https://doi.org/10.1556/9789634548386>
- Balogh Erzsébet 2016. Tanítási gyakorlat másként: átvezetés az egyetemi mikrotanításból az iskolai tanítási gyakorlatba. *Edu Lingua* 2(1): 37–48. <https://doi.org/10.14232/edulingua.2016.1.4>
- Brew, Angela – Saunders, Constanze 2020. Making sense of research-based learning in teacher education. *Teaching and Teacher Education* 87: 102935. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.102935>
- Cazden, Courtney B. 2001. *Classroom discourse: The language of teaching and learning* (2nd ed.). Heinemann. Portsmouth.
- Csapó Benő 2015. A kutatásalapú tanárképzés: nemzetközi tendenciák és magyarországi lehetőségek. *Iskolakultúra* 25(11): 3–16. <https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2015.11.3>
- Dobos Dóra – Vigh-Szabó Melinda 2022. A digitális oktatás face-to-face szóbeli kommunikációjának jellemzői és illemtana. *Anyanyelv-pedagógia* 15(2): 29–46. <https://doi.org/10.21030/anyp.2022.2.2>
- Gee, James Paul 2005. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. Routledge. London.
- Golumbic, Yaela. N. – Orr, Daniela – Baram-Tsabari, Ayelet – Fishbain, Barak 2017. Between vision and reality: A study of scientists' views on citizen science. *Citizen Science: Theory and Practice* 2(6): 1–13. <https://doi.org/10.5334/cstp.53>
- Gonda Zsuzsa 2023. A linguistic analysis of teacher trainees' reflective journals. *Studia Linguistica Hungarica* 35: 38–53. <https://doi.org/10.54888/slh.2023.35.38.53>
- Gonda Zsuzsa – Csizér Kata – Gráf-Szabó Veronika – Szabó T. Annamária Ulla 2025. Nyelvhasználat felsőfokon. Egy kutatási-fejlesztési projekt célkitűzései. *Anyanyelv-pedagógia* 18(2): 94–100. <https://doi.org/10.21030/anyp.2025.2.11>
- Hatton, Neville – Smith, David 1995. Reflection in teacher education: Towards definition and implementation. *Teaching and Teacher Education* 11(1): 33–49. [https://doi.org/10.1016/0742-051X\(94\)00012-U](https://doi.org/10.1016/0742-051X(94)00012-U)
- Heritage, John 2005. Conversation Analysis and Institutional Talk. In: Fitch, Kristine – Sanders, Robert (eds.) *Handbook of Language and Social Interaction*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ. 103–148.
- Hollóy Zsolt 2025a. A tanári diskurzusjelölők kapcsolatfenntartó szerepe az online szinkrón és jelenléti tanórán. In: Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.) *Grammatikai kutatások és alkalmazások*. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Eötvös József Collegium. Budapest. 281–305.
- Hollóy Zsolt 2025b. *A kontakt és online tanulási-tanítási diskurzus elemzése: A tanári fatikus kommunikáció az online szinkrón és jelenléti tanórán*. Doktori disszertáció. ELTE BTK. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2024.297>
- Hyland, Ken 2009. *Academic Discourse: English in a Global Context*. Continuum. London.
- Hyland, Ken – Zou, Hang Joanna 2022. Pithy Persuasion: Engagement in 3 Minute Thesis Presentations. *Applied Linguistics* 43(1): 21–44. <https://doi.org/10.1093/applin/amab017>

- Juhász Milán – Torbágyi Laura – Hollóy Zsolt 2025. Rapid review a felsőoktatást jellemző szakmai kommunikációról. *Pedagógusképzés* 23(2): 53–73. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2025.2.03>
- Kamler, Barbara – Thomson, Pat 2006. *Helping Doctoral Students Write: Pedagogies for Supervision*. Routledge. Oxfordshire.
- Keszy-Harmath Dániel 2018. *A tanári kommunikáció kvantitatív és kvalitatív vizsgálata*. Doktori disszertáció. ELTE BTK. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2018.194>
- Király Flóra 2017. A tanári kérdezői stratégiák egyéni sajátosságai. *Anyanyelv-pedagógia* 10(4): 21–37. <https://doi.org/10.21030/anyp.2017.4.2>
- Kunter, Mareike – Klusmann, Uta – Baumert, Jürgen – Richter, Dirk – Voss, Thamar – Hachfeld, Axinja 2013. Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development. *Journal of Educational Psychology* 105(3): 805–820. <https://doi.org/10.1037/a0032583>
- Melisné Nagy Márta 2014. Agrár-mérnökstanár hallgatók mikrotanításainak tapasztalatai. In: Tóth Péter – Ősz Rita – Várszegi Ágnes (szerk.) *Pedagógusképzés – személyiségformálás, értékközvetítés, értékteremtés: IV. Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia tanulmánykötet*. Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ. Budapest. 28–35.
- Molnár Pál – Pintér Henriett – Tóth Edit 2017. A tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás folyamatainak kognitív, társas és tanítási tényezői. *Magyar Pedagógia* 117(4): 423–449. <https://doi.org/10.17670/MPed.2017.4.423>
- Nagy Lászlóné 2010. A kutatásalapú tanulás/tanítás ('inquiry-based learning/teaching', IBL) és a természettudományok tanítása. *Iskolakultúra* 20(12): 31–51. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21100> (2026. január 24.)
- Papp-Danka Adrienn 2014. *Az online tanulási környezettel támogatott oktatási formák tanulásmódszertanának vizsgálata*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Pintér Klára 2011. A matematikatanítás tanulása mikrotanítással – A tanítójelöltek problémái az óratervezéssel. In: Bencéné Fekete Andrea (szerk.) *Lehetőségek és alternatívák. I. Kárpát-medencei Módszertani Konferencia*. Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar. Kaposvár. 323–327.
- Pléh Csaba 2012. *A társalgás pszichológiája*. Libri Kiadó. Budapest.
- Rási Szilvia 2023. *Egyetemi hallgatók tudományos szövegalkotása: a szakdolgozat mint pedagógiai szövegtípus többdimenziós vizsgálata*. Doktori disszertáció. EKKE. <https://doi.org/10.15773/EKKE.2023.023>
- Richards, Jack C. – Crookes, Graham 1988. The Practicum in TESOL. *TESOL Quarterly* 22: 9–27. <http://sls.hawaii.edu/Gblog/wp-content/uploads/2011/08/1988-Richards-Crookes1.pdf> (2026. január 24.)
- Ryan, Mary 2011. Improving reflective writing in higher education: a social semiotic perspective. *Teaching in Higher Education* 16(1): 99–111. <https://doi.org/10.1080/13562517.2010.507311>
- Rymes, Betsy 2020. *How we talk about language: Exploring citizen sociolinguistics*. Cambridge University Press. Cambridge. <https://doi.org/10.1017/9781108770194>
- Sahranavard, Neda – Du, Quiean 2022. Reimagining ITA training: promoting student-scholars' agency. *ELT Journal* 76(4): 476–486. <https://doi.org/10.1093/elt/ccab092>
- Schröder, Anna Isabel – Cammann, Franca – Darge, Kerstin – Krepf, Matthias – Weyers, Jonas – König, Johannes 2025. Development of student teachers' research competence in the context of research-based learning: a longitudinal study on the effects of an e-learning-supported intervention. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft* 28: 1525–1548. <https://doi.org/10.1007/s11618-025-01342-y>
- Sinclair, John McHardy – Coulthard, Richard Malcolm 1975. *Towards an Analysis of Discourse: The English Used by Teachers and Pupils*. Oxford University Press. London.
- ten Have, Paul 2007. *Doing Conversation Analysis. A practical Guide*. SAGE Publications, Ltd. London. <https://doi.org/10.4135/9781849208895>
- Veljanovszki Dávid 2010. A szóbeli tudományos kiselőadás magyarországi angol mint idegen nyelv környezetben. *Nyelvvilág* 9: 5–10.

- Walsh, Steve 2006. *Investigating classroom discourse*. Taylor & Francis e-Library. <https://doi.org/10.4324/9780203015711>
- Weiss, Peter E. – Weaver, Richard L. – Cotrell, Howard W. 1990. Using Public-Speaking Skills to Improve Classroom Instruction. *Educational Horizons* 68: 117–121. <https://www.jstor.org/stable/42924822> (2026. január 24.)

Zsuzsa Gonda – Zsolt Hollóy – Milán Juhász – Laura Torbágyi

Investigating oral communication in higher education with the RED assessment tool

Research into oral communication in higher education is of critical importance, as it contributes to a deeper understanding of pedagogical discourses and to the development of professional communication skills. This study aims to present an assessment tool designed to examine the characteristics, various professional activities, and methods of classroom communication in higher education. The authors have developed a tool which is not only suitable for recording language use in classroom communication but also enables participants to reflect on their own communication practices, thereby identifying areas for development in professional language use. The study outlines the theoretical background of the RED (Reflective Discourse Analysis) assessment tool, as well as the steps involved in its construction and application. The tool is based on the analysis of video recordings of various types of communicative activities occurring in higher education settings, and on related self-assessment, involving both instructors and students. Accordingly, the methodological and theoretical foundations of the RED assessment tool draw on discourse analysis and classroom research, while its application is shaped by an approach characteristic of applied linguistics research conducted outside formal academic contexts. The results produced by the RED assessment tool can be effectively applied both in research and in practice, as the individual communicative features and challenges identified in the video recordings, together with the insights gained through professional reflection, may provide a foundation for further analyses and the targeted development of instructional materials and courses.

Kulcsszók: alkalmazott nyelvtudomány, diskurzuselemzés, felsőoktatás, tanári kommunikáció, mérőeszköz

Keywords: applied linguistics, discourse analysis, higher education, teacher communication, assessment tool

Az írás szerzőiről

Gonda Zsuzsa

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

gonda.zsuzsa@btk.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0002-6387-6566>

Hollóy Zsolt

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

holloy.zsolt@btk.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0003-2724-8359>

Juhász Milán

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

juhasz.milan[kukac]btk.elte.hu

<https://orcid.org/0009-0005-4526-2025>

Torbágyi Laura Krisztina

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

konnyu.laura.krisztina[kukac]kancellaria.elte.hu

<https://orcid.org/0009-0000-9111-473X>

Copyright © 2026 Zsuzsa Gonda, Zsolt Hollóy, Milán Juhász, Laura Krisztina Torbágyi

This is an open-access article. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).